

Rudolf Steiner

Stuttgart 13. augusta 1908

Dobývanie fyzickej úrovne v poatlantských kultúrach. Putovanie Atlantídanov a ich miešanie sa so staršími osídleniami v Európe, Asii a Afrike. Rôzne strácanie prežívania a duchovných bytostí a otváranie sa zmyslu pre hmotný svet pri európskych a ázijských národných skupinách. Pretrvanie ja v južnej Európe a v strede Asie. Zmena vedomia cez staroindickú, staroperzskú, chaldejskú a egyptskú kultúru. Vedomie ja vo vyvolenom národe starého zákona. Jehova ako pripravovateľ ja som “. Odražené a priame slnečné svetlo Krista. Manželstvo medzi duchovnom a fyzickým u Grékov a Rimanov.

Teraz bude našou úlohou pochopiť duchovný obzor, v rámci ktorého stojí človek súčasnosti, tým, že preskúmame jeho pôvod. Videli sme, ako sa vývojom počas lemurskej a atlantskej doby človek stával stále podobnejší a podobnejší svojej terajšej postave. A dnes chceme pokračovať v úvahách od naposledy menovanej doby, od doby atlantskej až do našich Čias tak, ako je to potrebné k porozumeniu našej témy.

Vieme, že pred stredom atlantskej doby boli pomery vo vedomí človeka ešte celkom iné. Cez deň, keď bol človek vo svojom fyzickom tele - ak tak sme povedať - nevidel predmety vôbec ako dnes, v ostrých obrysoch, ale všetko bolo viac-menej rozmazané. Zato však, keď človek v noci opustil svoje fyzické telo, nerozprestrel sa okolo neho bezsenný spánok, ale mohol vnímať duchovné bytosti duchovného sveta. Nechceme sa ďalej zaoberať tým, že tieto duchovné bytosti, ktoré vyhľadávali aj vtelenia do atlantských tiel, vstúpili do určitého spoločenstva s človekom. Obrátíme svoj zrak k tomu, že človek v tých časoch mal z bezprostredného zážitku presvedčenie, že k ľudskej ríši, ku ktorej sám patrila, sa smerom nahor pripájajú ďalšie ríše - ríša anjelov, archanjelov a človek spoznával tieto vyššie bytosti - ak sa tak sme vyjadriť - duchovne zoči-voči tak, ako teraz vo fyzickom svete spoznáva jeden člo-

vek druhého. Potom nastala doba, v ktorej sa predmetné vedomie stávalo počas dňa, od prebudenia po usínanie, stále zreteľnejším a v noci sa naproti tomu stále viac rozprestierala tuposť a temnota. To však bol práve ten okamih, v ktorom bola do ľudí vložená prvá zárodočná vložka k ja, či k „ja som“. Tým, že sa človek učil vnímať predmety okolo seba, nadobudol súčasne tú formu a podobu svojho sebavedomia, ktorú mal teraz stále viac rozvíjať.

Všetko vo svete si musíme predstaviť stupňovito. Musíme si predstaviť, že práve tak, ako sú všetky možné stupne bytostí vo zvieracej i v ľudskej ríši, tak aj v zástupe bytostí nad človekom existujú najrozličnejšie stupne. V ríši anjelov sú bytosti, ktoré stoja veľmi blízko človeka, ale i také, ktoré sú na vyššom, vznešenejšom stupni. Ak by sme obrátili pohľad do týchto vyšších svetov, našli by sme všetky mysliteľné stupne. Predovšetkým si musíme ujasniť, že tieto vyššie bytosti vtedy, keď človek v noci stúpil v tlmenom jasnovidnom vedomí do vyšších svetov, v určitom ohľade - celkom triviálne povedané - tiež niečo z tohoto ľudského daru mali; že týmto stykom s ľuďmi zažívali akési obohatenie svojho vlastného vnútra. Pretože tieto bytosti boli vtedy s človekom ešte úzko späté. Inšpirovali ho a mali vplyv na jeho imaginatívne vedomie, ktoré, pravda, bolo len tlmené. Takže si musíme človeka v týchto starých dobách predstaviť tak, že keď sa vysunul zo svojho fyzického a éterického tela, bolo to tak, akoby ho prijala taká vyššia bytosť, v širšom slova zmysle celý zástup vyšších bytostí. V podstate je to tak i dnes, len o tom človek nič nevie, zatiaľ čo vtedy, i keď len tlmeno-jasnovidne, to vedel. Už v iných prednáškach sme sa zmienili o tom, že ani dnes nie je spánok pre človeka nič zbytočné, že má svoju významnú úlohu. Počas dňa človek svoje fyzické i svoje éterické telo neustále opotrebováva. Život, ktorý žijeme od rána do večera, je opotrebovaním oboch týchto tel. A to, čo večer cítite ako únavu, nie je nič iné, než výraz toho, že vo vnútri vášho fyzického a éterického tela, okľukou cez telo astrálne, sa uskutočnili vnemy vonkajšieho sveta, že sa vo vás odohrali pocity, podnety, utrpenie, bolesť, všetko možné. A to, čo sa takto odohráva, to po celý deň opotrebováva naše fyzické a éterické telo a večer sme unavení, pretože sme celý deň pracovali na ich rozrušovaní. Keď teraz večer vaše fyzické a éterické telo ležia v posteli, potom astrálne telo a ja nie sú nečinné, ale po celú noc posielajú do fyzického a éterického tela svoju silu. Pracujú na obnovení zničených a spotrebovaných síl. Ale to by nemohli, keby sa pri vysunutí z fyzického a éterického tela nedostali do inej ríše. Nad ľudskou ríšou sa skutočne rozprestiera duchovná ríša, ríša anjelov, archanjelov a iných bytostí. Je to ako oceán duchovných

bytosť, ktorý nás takto obklopuje a od ktorého sme cez deň oddelení, pretože sme uzatvorení kožou nášho tela, vo vnútri našich vnemov. V nod sa však vnárame do tohoto oceánu duchov a astrálne telo odtiaľ čerpá sily, ktoré potom vlieva fyzickému a éterickému telu, aby ich opäť vylepšilo. O tom dnes človek nevie. Ale vtedy, keď človek mal ešte tlmené jasnovidné vedomie, videl, ako astrálne telo a ja vystupovali a boli prijímané v božsko-duchovnom svete.

Je to tak, že ved, ktoré sa určitým spôsobom prejavujú v našom fyzickom svete, sa tam hore vynímajú celkom inak. Možno povedať, že aj bohovia získavajú zo svojej účasti na ľudstve. Musíme si osvojiť predstavu, ktorá nie je celkom ľahká, ktorá je ale potrebná, ak chceme pochopiť vzťah človeka k svetu. Povedali sme, že Zem je planétou lásky. A láska sa skutočne rozvinie až na Zemi. Hrubo povedané, vypestuje sa. A svojím podielom na ľudoch bohovia lásku práve tak spoznávajú, ako ju v inom ohľade dávajú. To si je ťažko predstaviť. Je to celkom možné, že jedna bytosť vleje inej bytosti nejaký dar a tento dar potom spoznáva až prostredníctvom tejto druhej bytosti. Predstavte si úžasne bohatú osobu, ktorá nikdy nepoznala nič iné, než bohatstvo, ale bez toho hlbokého uspokojenia, aké môže spôsobiť dobročinnosť. A teraz táto osoba urobí dobrý skutok, daruje niečo chudobnému. V duši chudobného spôsobí týmto darom vďačnosť a tento pocit vďačnosti je tiež darom. Nebol by m, keby bohatá osoba nič nedarovala. Tento boháč síce podt vďačnosti nedtil, ale ho zapríčinil. Je darcom pocitu vďačnosti, ale spoznať ho môže až v odraze, keď žiari naspäť od tých, v ktorých ho zapálil. Tak približne to je i s darom lásky, ktorý kvapká od bohov človeku. Bohovia dospeli tak ďaleko, že môžu v človeku zapáliť lásku, takže ľudia sú schopní sa učiť lásku prežívať. Ale bohovia spoznávajú lásku, ako realitu, až skrze ľudí. Vnárajú sa z výšok sem dolu, do oceánu ľudstva a cítia teplo lásky. Áno, vieme, že bohovia niečo postrádajú, keď ľudia nežijú v láske, že v láske ľudia majú takpovediac svoju potravu. Čím viac ľudskej lásky je na Zemi, tým viac potravy je pre bohov v nebi - čím menej lásky, tým viac bohovia hladujú. Ľudská obeť

nie je v podstate nič iné, než to, čo prúdi k bohom ako v ľudoch splodená láska.

Môžeme si predstaviť, že táto vzájomná účasť ľudí a bohov v starých dobách, keď ľudia sami mali ešte vedomie o božskosti, bola niečím celkom iným, než neskôr. Áno, medzi božsko-duchovnými bytosťami boli určité bytosti, ktoré tým, že človek takpovediac už nemohol viac vystúpiť nahor svojím tlmeno-jasnovidným vedomím, tiež nemohli viac zostúpiť nadol, nemohli viac dosiahnuť sféru ľudstva. V atlantskej dobe človek žil s určitým počtom božsko-duchovných bytostí a čím viac sa stával neschopným vzhliadať k bohom, tým menej mohla určitá kategória božských bytostí prežiť od ľudí to, čo mohla prežívať dovedy. Medzi atlantskými bohmi sú takí, ktorým keď Atlantída zanikla, stále viac a viac chýbalo, ktorí takrečeno stále viac trpeli hladom tým, že viac nemohli nájsť cestu k ľuďom.

Z tohoto hľadiska si musíme predstavovať i ďalší vývoj. Vieme, že v blízkosti dnešného Írska sa nachádzala ríša, územie, kde žili najpokročilejšie bytosti atlantskej doby; tí ľudia, ktorí boli najzrejší urobiť ďalší pokrok vo vývoji. Títo teraz tiahli zo západu na východ, osídľovali Európu a tam určití ľudia zostali na istom stupni vývoja, zatiaľ čo iní išli ďalej. Najpokročilejší tiahli do oblastí dnešnej strednej Ázie, iní do Afriky. Tam však už boli osídlenia zo starých dôb Atlantídy a Lemurie. S týmito sa rozlične zmiešali, a tak vznikli tie zmiešania, ktoré Gréci reprodukovali v rozličných umeleckých formách ako typy Satyra, Merkúra a Dia. Taký bol presun zo západu na východ a musíme si predstaviť, že sa tým menil i stav vedomia človeka. Ľudia, ktorí takto putovali, mali viac-menej zvyšky starého jasnovidného vedomia, ale to sa stále viac strácalo. Boli takí, čo stratili akúkoľvek stopu jasnovidného vedomia už vtedy, keď nastala atlantská katastrofa, ale boli i takí, čo si ešte zvyšky z neho zachovali, a to aj medzi tými, ktorí sa vystaňovali do Ázie, Európy a Afriky. Všade boli takí, ktorí v určitých stavoch, napríklad medzi spánkom a bdením, mohli získať presný výhľad do duchovných svetov. Tak napríklad tá duchovná bytosť, ktorá sa označuje ako Wotan, bola Atlantídčanom dobre známou „osobnosťou“. Možno povedať, že všetci Atlantídčania s ňou boli v užšom či vzdialenejšom vzťahu, podobne ako dnes napríklad ľudia s nejakým panovníkom. Ale vedomá súvislosť sa stále viac strácala. Medzi európskym obyvateľstvom, medzi pragermánmi, bolo množstvo ľudí, ktorí v medzistave medzi bdením a spánkom mohli vstúpiť do vzťahu, či spojenia s týmto Wotanom, ktorý v

duchovnom svete skutočne existoval, ale bol späť so svojim vývojom a nemohol sa viac ľuďom sprístupniť starým spôsobom. Takíto ľudia boli i v Ázii. A to, že sa zachovala pôvodná prirodzená jasnovidnosť a ľudia mohli rozprávať o bohoch z vlastných zážitkov, pretrvalo až do neskorých dôb, do dôb, do ktorých nám ukazujú dokonca ešte i dejiny.

Teraz si ale opäť musíme pred očami podržať tú skutočnosť, že človek stále viac a viac klesal na fyzickú úroveň, do hmotného sveta. Tým boli bohovia stále menej schopní udržiavať spojenie s ľuďmi. Postupne mohli mnohí z nich udržiavať spoločenstvo už len s vybranými bytosťami. Boli také určité božské postavy, ktoré viac nemohli zostúpiť k obyčajnému človeku, ktoré mohli vstúpiť do vzťahu už iba s takými osobnosťami, ktoré im určitým spôsobom vyšli v ústrety, ktoré sa k nim pozdvihli svojím vývojom. Zmýšľanie, zvyšky jasnovidnosti a zasväcovací princíp sa pozoruhodným spôsobom zmiešali tak, že výraz tohoto zmiešania zostal uchovaný v germánskom vedomí. V atlantskej dobe ľudia vedeli: Práve tak, ako vystupujem do ríše bohov v spánku, keď som mimo fyzického a éterického tela, vystupujem do ríše bohov i po smrti. Sú mi niečím známym, tam ich môžem opäť stretnúť. - A naučili sa pociťovať ako druh trestu to, keď bol človek po smrti prechodne zbavený možnosti vzhliadať k bohom, byť prijatý do ich spoločenstva, keď po smrti prežíval určitú skúšobnú dobu, lebo sa príliš zaplietol do hmotného života. Ale tí ľudia, ktorí boli schopní neceniť si hmotný život viac než niečo iné, nehmotné, o tých panovalo presvedčenie, že nebudú hmotným svetom zdržiavaní, ale že ihneď po smrti môžu vkročiť do ríše duchov, ktorá im bola dobre známa. Podľa zmýšľania týchto národov, ktoré sa rozšírili po Európe, sa za človeka, ktorý nelipol na hmotnom živote, považoval predovšetkým ten, kto udatne bojoval na bojisku, kto našiel smrť ako bojovník, kto si cenil vojenskú česť viac než hmotné statky. O takomto človeku vládlo presvedčenie, že okamžite po smrti uzrie nejaké božstvo. Kto ale nedokázal zomrieť na bojisku ako bojovník, kto sa nenaučil ceniť si duchovné statky viac než hmotný život, o tom sa hovorilo, že zomrel slamenou smrťou, že nebol zrelý, aby bol bezprostredne prijatý do ríše duchov. Že musel najskôr vstúpiť do ríše, v ktorej mal prejsť určitými skúškami. A stretnutie s Valkýrou je výrazom pre toto zmýšľanie v spojení so spomienkou na starú jasnovidnosť. Ľudia si právom predstavovali, že ten, kto našiel smrť na bojisku, bol prijatý Valkýrou. A je celkom v súlade s

týmito predstavami, že to, čo takto v Európe vzniklo, symbolizovalo v týchto starých časoch zasvätenie. V iných národoch sa vytvorili iné predstavy, ale v európskych krajinách platila osobná udatnosť a zdatnosť ako to najcennejšie.

Pod zasvätením sa vždy právom rozumie to, že človek už počas života môže zažiť to, čo normálne prežíva až po smrti - bezprostredne prežité spoločenstvo s duchovným svetom. Tak ako bojovník prežíval stretnutie s Valkýrou až na bojisku, tak bolo jasné, že ten, kto hľadal zasvätenie, musel toto stretnutie zažiť už vo fyzickom živote. A za posledného z hrdinov zasvätenia bol v istej časti Európy považovaný Siegfried, ktorý sa zachoval v povesti o Siegfriedovi. Preto sa v povesti hovorí, že sa spojil s Valkýrou počas života tak, ako to robí bojovník na bojisku. Tak vidíme ako všetko to, čo platí vo veľkom pre princíp zasvätenia, súhlasí s tým, čo platí v malom pre jednotlivého človeka.

Skúsme sa teraz vžiť do stavu mysle tohoto obyvateľstva, putujúceho od západu na východ. Títo ľudia určitým spôsobom napospol dospeli k takej vyspelosti, že mohli podstúpiť ďalší vývoj. Neboli skostnatení, mali v sebe zárodok pre plný ďalší vývoj. Ale práve oni zostali s určitým, na tieto pomery silným darom jasnovidných schopností. Skoro medzi všetkými národmi, ktoré sa vystaňovali z atlantského kontinentu, bolo európske obyvateľstvo nadané najsilnejšími jasnovidnými vlohami; africké obyvateľstvo bolo menej nadané. Najpokročilejšie obyvateľstvo v Ázii, ktoré tam došlo už skôr, narazilo na ešte staršie národy, ktoré mali ešte staršie jasnovidné vedomie, takže i tam bolo v oných časoch mnoho jasnovidnosti. Ale bola tam, blízko púšte Gobi, určitá malá kolónia, ktorá práve pozostávala z najviac pokročilých ľudí atlantskej doby. Čo to boli za ľudia? Čo to vôbec znamenalo - najviac pokročili? To znamenalo, že mohli najmenej vidieť do duchovného sveta. Pretože pokrok spočíval v tom, že zostúpili z duchovného a vošli do fyzického sveta. Boli to ľudia, ktorí museli pociťovať: mali sme kedysi súvislosť s duchovným svetom, ale teraz ju už viac nemáme. Lútosť nad stratou duchovného sveta, to bolo to, čo žilo v srdciach týchto ľudí. Túžba po duchovnom svete, ktorý bol cennejší a z ktorého boli vytlačení.

V európskom obyvateľstve boli iné pomery. Tu boli mnohí, ktorí ešte mohli v určitých stavoch nazerat' do duchovných svetov. A v tých časoch, keď boli v Európe ešte mystériá, to bolo tak: keď zasvätení, ktorí vďaka svojmu ezoternému vývoju mohli vystúpiť do duchovných svetov pri plnom

vedomí, hovorili o tom, že duchovné svety existujú, keď hovorili o tej či onej postave, o tej či onej úlohe, ktorú má človek zohrávať po smrti, a keď to oznamovali v mýtoch a povestiach, v legendách a mohutných obrazoch, potom nachádzali ľudí, ktorí im rozumeli, pretože to šťastie ešte sami videli. Celkom zvláštne pomery života a bývania starej Európy dovoľovali, že aj nezasvätení mohli zažiť, keď aj nie vyšších bohov, tak aspoň duchovné svety, a tým mali v tieto duchovné svety vieru. Tieto svety im boli skutočne ešte viac než poloznámymi, preto aj svoje ľudstvo pocíťovali ešte v celkom inom zmysle než ostatné obyvateľstvo Zeme.

Vzime sa do spôsobu mysle týchto starých Európanov. Všetci si hovorili: vidím, že súvisím s bohmi, siaham do ríše bohov. - A práve tým sa na európskej pôde vyvíjalo silné vedomie osobnosti, vedomie vlastnej božskej hodnoty ľudskej osobnosti a predovšetkým silné vedomie slobody. Tento spôsob zmýšľania musíme mať na pamäti, pretože to, čo si so sebou priniesli i tie európske skupiny národov, ktoré tiahli nadol a osídlili grécky a apeninský polostrov, bolo práve toto vedomie osobnosti. Menovite v starých Etruskoch vidíme posledný voj obyvateľstva s týmto pocitom slobody. Tento silný pocit slobody Etruskov, ktorý sa udržal na duchovnom základe, vidíme dokonca prúdiť v ich svojráznom umení. Predtým, než sa na apeninskom polostrove zriadila vlastná ríša rímskych kráľov, bolo tam etruské obyvateľstvo a to malo vo svojej ústave niečo slobodomyselného, na vysokom stupni. Na jednej strane bolo pravdaže hierarchicky usporiadané, na druhej strane však bolo aj v najvyššom zmysle slova slobodomyselné. Každé mesto veľmi dbalo o svoju slobodu a nejaký štátny zväzok v neskoršom zmysle slova by boli starí Etruskovia pocíťovali ako niečo neznesiteľného. A všetko to, čo sa sem, na južný polostrov dostalo ako sloboda a pocit osobnosti, to pochádzalo z príčin, ktoré sme práve popísali. Ale medzi tými, ktorí sa presťahovali ďaleko do Ázie, bola hárka ľudí, od ktorých sa božsko- duchovné svety odtiahli najviac. Ale zato si niečo vydobyli; niečo si z tohoto sveta, ktorý zostúpil do najhlbšej šerej temnoty, zachránili: „ja“, „ja som“ - To, že cítili, že v „ja som“ bol večný stredobod ich bytosti, ktorý pochádzal zo samotného duchovného sveta; že všetky postavy, ktoré vidali predtým, tvorili takpovediac svätú spomienku a že ich sila spočívala na tomto pevnom stredobode, ktorý im zostal. Ešte ho nepocíťovali v jeho celej podobe - na to bol potrebný dlhší čas, ale práve u tých, čo boli najpokročilejší, čo zostúpili najhlbšie, sa vytváral určitý názor.

Názor, ktorý by sa dal popísať približne takto: to, čo máme pestovať predovšetkým, je - byť si vedomí našej božskosti v tom, čo nachádzame v najhlbšom vnútri našej duše. I keď táto duša zabudla na to, čo sa jej kedysi ukazovalo v božských postavách, predsa môžeme opäť nájsť cestu k božskosti tým, že bude hľadiť do svojho vnútra, do pocitu ja. Skrátka, vytvorila sa predstava boha bez podoby, ktorý sa nezjavuje vo vonkajších formách, ale ktorého má človek hľadať vo svojej najvnútornejšej bytosti. Predstava, ktorá je v tomto prúde prastará a ktorá sa vo vyvíjajúcom sa ľudstve pretvorila do prikázania: Neutvoríš si žiaden obraz ani podobenstvo svojho boha.

V pradávnych dobách prežívali boha ako obraz. Teraz sa tento obraz stiahol do skrytosti a bola snaha zozbierať všetky sily k tomu, aby sa boh do predstáv a myslenia prevzal z ja, kde je bez podoby, aby sa uchopila a cítila myšlienka, sila boha. To ale nebolo možné hneď. V prvých dobách poatlantských kultúr bola spomienka na to, čo sa stratilo, ešte príliš silná, príliš veľká. Duša cítila, že dvere sa zatvorili a túžba po návrate do tohoto duchovného sveta bola príliš mocná. Z toho dôvodu sa ako prvá kultúrna epocha vytvorilo to, čo cítilo prevažne tento pocit, túžbu po stratenom, ukrytom duchovnom svete, čo v božskom uctievaní vzhliadalo k jasnovidcom a úpenlivo prosilo: umožni nám, aby sme mali účasť na tomto stratenom svete. A pod vplyvom týchto zasvätenecov sa založila koloniálnymi prúdmi prastará indická kultúra, predvédska, obdivuhodná, vzbudzujúca záchvevy úcty, ktorá mala svoje posledné dozvuky vo védách, kultúra, v ktorej túžba po duchovnom svete bola taká veľká, že sa ľudia snažili umeleckou cestou znovu získať spojenie so starými bohmi a duchmi. Túžba uniknúť z tohoto sveta, do ktorého vstúpili, povstala v tejto prvej poatlantskej kultúrnej epoche ako silný pocit. A tento pocit vidíme v základe duší, ktoré ešte smeli zažiť učenie zasvätenecov, svätých rišiov. Vidíme, ako sa v nich vyvíja tento pocit: svet, ktorý vôkol seba vidíme, svet, ktorý sme si vydobyli, svet fyzickej úrovne je iba ilúzia, nemá žiadnu cenu, je to mája. Cenný je však ten svet, ktorý leží za týmto klamným fyzickým svetom. - Tak sa vyvíja pocit bezcennosti fyzickej úrovne, nevyhnutnosti uniknúť z neho a dostať sa k duchovnu. Rozvíja sa to, čo poznáme ako základ tejto kultúry, čo ale súvisí s tým, že keď sa človek vidí celkom vyčlenený z božskosti a žije v túžbe po nej, musí stratiť svoj silný pocit osobnosti. Túži sa celkom rozplynúť v božskosti, s vyhasnutím svojej osobnosti; je mu milšie zničenie

hodnoty vlastnej osobnosti, ako život v jej hraniciach. Túto starú kultúru musíme chápať hlavne ako náladu, potom pochopíme ten útek pred hmotou - že človek, keď chcel nájsť božskosť, sa musel oslobodiť od pút zmyslovosti, musel sa dostať zo všetkej tej ilúzie, máje.

To bola prvá poatlantská kultúrna epocha. Poslanie poatlantských kultúr však spočíva v tom, že si človek stále viac osvojuje svet, do ktorého je postavený, podmaňuje si ho. Tak vidíme, že v perzskej, v pred-zarathustrovskej kultúre sa odohráva prvá fáza tohoto podmanenia si vonkajšieho fyzického sveta. Starý Peržan - a myslí sa tu predhistorický Peržan, ktorý pochádza z kolónie posledných Atlantíd'anov, ktorí sa sem presťahovali - vlastnil už iné vedomie. Fyzickú úroveň pocíťoval už ako niečo reálne, fyzická úroveň sa starému Peržanovi už nezdala ničím cudzím. Hovoril si: Na tejto fyzickej úrovni sú tiež možnosti k zasiatiu a pestovaniu ducha. Fyzický svet si už všímal. Ešte ho neštudoval, ale všímal si ho. Starý Peržan v ňom pocíťoval ešte niečo nepriateľské, ale tak, že môže tohoto protivníka premôcť. Stáva sa priateľom, spoločníkom bohu Ormuzdovi, aby vykúpil hmotu. Vpracováva sa do hmotnosti a postupne začína niečo tušiť o tom, že tento svet nie je iba mája, iba nepodstatné zdanie, ale skutočnosť, ktorú si treba všímať.

A potom vidíme, že iný prúd ide do prednej Ázie a do Afriky a zakladá tam chaldejskú a egyptskú kultúru. Tu už je človek v dobývaní fyzickej úrovne opäť o kus ďalej. Ľudia sú tu takí, že to vonkajšie, zmyslové, už nepocíťujú len ako nepriateľské, či celkom ničotné. Človek tu už obracia svoj zrak ku hviezdám a hovorí si: tieto hviezdy nie sú májou, iba nejakým zdaním! A zahľbuje sa do pohybu hviezd, študuje, ako sa blíži hviezda ku hviezde, ako sa menia súhvezdia. A hovorí si: to je vonkajší prejav vládnucich bohov, písmo, ktorým píšu bohovia. Vonkajšie, zmyslové - to je nie len zdanie, je to zjavenie bohov. Vykonal sa ďalší krok: zmyslovo-hmotné sa berie ako výraz božského, v zmyslovom sa začína hľadať múdrosť. A v egyptskom svete sa pohľad obracia dolu, z oblohy na Zem, študuje sa geometria k ovládnutiu Zeme, koná sa svadba toho, čo môže dosiahnuť duch, so zmyslovou hmotou - to je podstatný pokrok vo vývoji. A tak to stupňovito postupuje ďalej.

A teraz, v tretej kultúrnej epoche, sa opäť tvorí malý, oddelený hlúčik, ktorý určitým spôsobom preberá všetko to, čo sa dalo získať ako zo starých

tradícií, tak i z nových vymožeností. Malý hlúčik, ktorého zasvätení uchovali prastarú múdrosť, prvotné spoločenstvo s bohmi, ktorého zasvätení vedeli reprodukovať zážitky z duchovného sveta a ktorí súčasne do seba prijali chaldejskú múdrosť - písmo bohov vo vesmíre - a egyptskú múdrosť, ktorá vychádzala zo symbolického sobáša duchovna s fyzickým. A je to táto skupina ľudí, ktorú treba v tomto zmysle nazvať vyvoleným národom. Je to ten národ, ktorý mal pripraviť najväčšie obdobie svetových dejín, starozákonný národ, ktorý vo svojom Starom zákone mal, s ohľadom na všetky prastaré udalosti i na život budúcnosti, skutočne ten najväčší a najvýznamnejší dokument. A nie je to len učený omyl, ale priam výsmech, keď niekto prisudzuje nejakému príbehu o stvorení čo i keď len približne rovnakú hodnotu, akú majú v Starom zákone. Pretože Starý zákon obsahuje v mohutných obrazoch zostup človeka z božských výšok a súčasne s týmito kozmickými udalosťami spája historické zážitky človeka. To všetko obsahujú starozákonné dejiny presne a predovšetkým tak, že to plne zodpovedá svetovým súvislostiam.

Videli sme, ako sa vo vývoji stupeň po stupni pripravovala zárodočná vloha človeka k „ja som“. Videli sme, že táto zárodočná vloha by sa nikdy nebola mohla vytvoriť, keby sa Slnko neoddelilo od Zeme. Videli sme, že sa od Zeme musel oddeliť i Mesiach a že táto zárodočná vloha sa potom mohla postupne ďalej vytvárať až tým, že sa uzavrel obzor voči božsko-duchovnému svetu. Ujasníme si, ako sa táto zárodočná vloha vytvárala. Čo sa vlastne človek postupne učil vo svojom zemskom vývoji? Dívame sa späť do starých dôb, kedy ešte nemohol vnímať, kedy žil iba v duchovnom svete. Potom nastala doba, kedy sa mu veci vo fyzickej javili len splývajúce, kedy ešte stále mohol vnímať duchovné ríše. Ktože to bol, kto pripravoval tohoto človeka, aby v neskorších dobách, keď mohol vidieť celé Slnko, bol k tomu aj zrelý? Bol to ten boh, ktorý človeka takrečeno vypiplal k úplnej zrelosti, ktorého sme nazvali Jehova, ktorý sa oddelil od elohim, aby z Mesiacha pripravoval najvznešenejší okamih zemského bytia. Kým človek ešte vo vonkajšom svete nemohol vnímať, vkvapol mu boh Jehova vedomie ja. Bol to on, čo sa vkrádal do starých zasvätení, ktoré sa uskutočňovali pri tlmenom vedomí; ktorý sa objavoval v snoch, ktorý ľudí pomaly pripravoval na ich zrelosť k ja, ktorú mohli dosiahnuť až zostúpením Krista. Kristus neprišiel náhle, nezostúpil neočakávane, bol to iba jeho posledný, osobný príchod. Už v starých dobách však pôsobil cez prorokov. V Jánovom

evanjeliu predsa sám Kristus poukazuje na to, že tí, ktorí neverili Mojžišovi a prorokom, neuveria ani jemu. Pretože hovorí, že Mojžiš a proroci hovorili o ňom, pravda, nie ešte ako o tom, kto stál na Zemi, ale ako o tom, kto bol ohlasovaný. Kristus má v tomto zmysle vo vývoji Zeme určitú históriu. Keď pôjdeme späť do starých mystérií, všade tam môžeme túto históriu Krista a jeho zostupu nájsť.

Preštudujme si európske mystériá. Tu všade vládne určitá tragická črta. Keď sa vžijete do týchto starých mystérií, potom môžete vidieť, že učitelia svojim žiakom všade hovoria: môžete sa povzniesť ku vznešenej božskosti, môžete byť zasvätení vo vznešenom zmysle, ale je niečo, čo teraz ešte celkom spoznať nemôžete, na čo musíte čakať, na čo my môžeme tiež iba poukazovať, a to je prichádzajúci Kristus. Všade v nordických mystériách sa o Kristovi hovorilo ako o niekom prichádzajúcom. Všade ho poznali, ibaže nie ako niekoho, kto už na Zemi bol. Poznali ho zasvätení v Ázii, v Egypte, všade o ňom vedeli, že je Kristom, ktorý prichádza, že tu raz bude. A všade vedeli, že staré mystériá nemôžu viesť k najvyššiemu stupňu. To zostalo symbolicky zachované. Len nesmieme ísť na tieto veci násilím, nemôžeme ich brať v ostrých obrysoch, ale iba celkom subtílne, čiastočne ako pravdu, čiastočne len ako prirovnanie. Je tu niečo, čo zostalo z tej tragickej črty medzi starými bohmi a očakávaním Krista, kedy sa lesk bohov stratí pred leskom Krista. Nájdeme to i v najneskorších povestiach o germánskych bohoch. Siegfriedovi povest' pripisuje niečo pozoruhodného: bol nezraniteľný, mal silu zasvätených v zmysle európskych mystérií. Ale jedno miesto mu zostalo zraniteľné, tu bol i zranený a to mu i prinieslo smrť. Ktoré miesto to bolo? Bolo to to miesto, kde neskôr tomu, kto bol očakávaný, ležal kríž. Miesto, na ktorom bol Siegfried ešte zraniteľný, bolo prikrýté krížom pri ceste na Golgotu. To je posledná spomienka na tú tragickú

črtu, ktorá prechádzala starými európskymi mystériami. Ale i v tých mystériách, z ktorých vzišiel Starý zákon a do ktorých bol zasvätený Mojžiš a ktoré potom Mojžiš presadil vo svojom národe do takej miery, ako sa mu to videlo možné, sa často poukazovalo na tento zvláštny priebeh vývoja ľudstva. A je to viac, než iba obraz, je to niečo, čo dáva tomuto obrazu hlbšiu skutočnosť, čo môžeme zaznamenať asi takto: Dajme tomu, že máme pred sebou človeka v jeho štvorčlennosti a jeho ja, astrálne, éterické a fyzické telo sú ožarované Slnkom. Tým, že Kristus prišiel na Zem, sa človek stáva schopným prijať fyzické a duchovné sily Slnka. Predtým to bolo inak. Vtedy dopadalo na človeka počas spánku, počas noci, keď astrálne telo spolu s ja bolo mimo fyzického a éterického tela, takpovediac nie to priame, ale odrazené slnečné svetlo z Mesiaca. Človek prijímal toto odrazené, nie priame slnečné svetlo. To je vonkajšia symbolická skutková podstata, presne zodpovedajúca tomu, ako to bolo s Kristom, ktorý žil ako duchovný slnečný lúč a s Jehovom, ktorý tak dlho vyžaroval odrazené svetlo Krista, kým človek nedozrel k tomu, aby prijal priame slnečné - Kristovo - svedo. Akoby zrkadlom zosielať Jehova Krista k ľudstvu. Ako sa teda hovorilo o Kristovi pred jeho príchodom? Hovorilo sa o ňom tak, že sa hovorilo o Jehovovi, a preto hovorí Jehova Mojžišovi: Povedz svojmu národu, že som „ja som“. - To je to isté meno, ktoré sa neskôr pripisuje Kristovi. On sa už vôbec nechce obracať k ľudstvu svojou vlastnou tvárou, ale pripravuje ho na Krista, dáva ľudstvu obraz Krista skôr, než k nemu Kristus zostúpi osobne. A pretože ľudia mali tohoto Krista pochopiť vo svojom najhlbšom vnútri, svojím „ja som“, pretože v ňom mali pochopiť celý zostup do tohoto fyzického sveta, preto si táto skupina ľudí, ktorá mala pripraviť Krista najsprávnejšie, najpevnejšie zachovala ideu boha bez podoby. Musela si vydobýť novú predstavu boha, nielen si spomínať na starú podobu. A tak sa stáva tento národ vo svojom Jehovovom náboženstve skutočne národom, ktorý sa pripravuje na Krista. Ale musí tu byť jasné, že všetko to, čo sa má vo svete zvlášť silne o niečo usilovať, musí takrečeno i vychádzať zo silných podnetov. Preto aj sily boha bez obrazu museli byť v starom zákone určitou mierou prepínané: Stredobodom starozákonného náboženstva je celkom abstraktný boh, bez obrazu, ktorý je zhustený v stredobode samotnej bytosti ja, ja-boh, boh bez obrazu.

Kde mohol tento boh získať najskôr takú podobu, aby mohol byť

pochopený ľuďmi, ktorí teraz žili na fyzickej úrovni a mali si ho vydobýť? Tu vzniklo múdрым riadením v južnej Európe niečo pozoruhodné. Uskutočnili sa výpravy z Ázie a z Afriky a mali sa zmiešať s tým, čo tiahlo dolu zo severu. Tí z Orientu, ktorí sem priniesli silné presvedčenie o bezcennosti máje, o nevyhnutnosti premeny tejto hmotnej ríše ľuďi na ríšu duchov, tí sa zmiešali s tými, ktorí si získali silný pocit osobnosti. A najsilnejšie duchovné sily, ktoré na ceste zo západu na východ najviac zaostali, sa stretli v malej Ázii, na gréckom a apeninskom polostrove a tu sa vytvoril štvrtý stupeň a v dobývaní fyzického sveta sa urobil opäť jeden krok dopredu. Pochopiť do hĺbky a tušiť boha, to bolo poslanie tretej kultúrnej epochy, chaldejsko-egyptskej kultúry. Z nej musela vyjsť tá národná skupina, ktorá mohla hľadať boha abstraktným spôsobom, ako duchovnú bytosť s najmenším zmyslovým obsahom. Ale na juhu Európy sa vytvorila iná skupina. Tým, že sem prišli ľuďia so silným nordickým vedomím osobnosti, uskutočnila sa svadba ľudskej duše s hmotou, ktorú obdivujeme v gréckom chráme, v gréckych umeleckých dielach i v gréckej tragédii, kde človek začína znázorňovať svoj vlastný osud, kde svojho vlastného ducha vtajuje do hmoty, vteľuje ho vonkajším skutočnostiam. Dalo by sa povedať, že sa uzatvorilo manželstvo medzi duchovnom a fyzickým, kde oboje má rovnaký podiel. Na gréckych umeleckých dielach, na všetkom, čo Grék tvorí, majú duchovno i fyzicno rovnaký podiel. A v určitom ohľade je to u Rimana práve tak. On vie: vo mne žije duch, vo mne sa môže stať duchovnosť osobnosťou.

Iba na tomto stupni ľudskeho vývoja môže to, čo sa ohlasovalo, prijat' i svoju vonkajšiu skutočnú podobu na fyzickej úrovni. Až tu môže zostúpiť Kristus na fyzickú úroveň, keď si už človek túto fyzickú úroveň podmanil. Kristus by nebol možný v starej kultúre, keď bol fyzický svet pociťovaný ako mája, keď v ľuďoch žila iba túžba po minulosti. V tom období, keď sa uskutočnilo toto manželstvo, ktoré vidíme v gréckom umení, ktoré nachádza svoj výraz v silnom rímskom občianskom vedomí, človek sa stále viac obracal k fyzickej úrovni. A to je i čas, kedy sa mohol Kristov princíp zjaviť v tele.

Preto musíme na všetkých tých, ktorí pôsobili predtým, hľadiť tak, že boli dobre oboznámení s Kristom. Musíme na nich hľadiť ako na prorokov, ktorí mohli iba poukazovať, ktorí v zostúpení Krista videli splnenie toho, o čo sa sami snažili.

V ďalších prednáškach teraz uvidíme, ako sa kresťanstvo a ďalšie

elementy zliali do našich pokresťanských čias a spôsobujú našu súčasnosť. Dnes sme teda mali poukázať na okamih, kedy sa človek vydobytím si fyzickej úrovne stal zrelým k tomu, aby pochopil bohočloveka, Krista.